הא קא משמע לן למטה כלמעלה מה למעלה אין משמש כלום אף למטה אין משמש כלום מסייע ליה לר' לוי [א]דאמר ר' לוי ואיתימא רבי יוחנן דבר זה מסורת בידינו מאבותינו מקום ארון [ב]וכרובים אינו מן המדה תניא נמי הכי [ג]ארון שעשה משה יש לו ריוח עשר אמות לכל רוח ורוח אמר רבנאי אמר שמואל כרובים בנס הן עומדין שנאמר [1]וחמש אמות כנף הכרוב האחת וחמש אמות כנף הכרוב השנית עשר אמות מקצות כנפיו ועד קצות כנפיו גופיהו היכא הוו קיימי אלא שמע מינה בנס הן עומדין מתקיף לה אביי ודלמא בולטין כתרנגולין הוו קיימי מתקיף לה רבא ודלמא זה שלא כנגד זה הוו קיימי מתקיף לה רב אחא בר יעקב ודלמא באלכסונא הוו קיימי מתקיף לה רב הונא בריה דרב יהושע ודלמא [ד]ביתא מעילאי רווח מתקיף לה רב פפא ודלמא מיכף הוו כייפי ידייהו מתקיף לה רב אשי ודלמא שלחופי הוו משלחפי (א) כיצד הן עומדין רבי יוחנן ור' אלעזר חד אמר פניהם איש אל אחיו וחד אמר פניהם לבית ולמ"ד [ה]פניהם איש אל אחיו הא כתיב [2]ופניהם לבית לא קשיא כאן בזמן שישראל עושין רצונו של מקום כאן בזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום ולמ"ד ופניהם לבית הא כתיב [3]ופניהם איש אל אחיו דמצדדי אצדודי דתניא אונקלוס הגר אמר כרובים [4]מעשה צעצועים הן ומצודדים פניהם כתלמיד הנפטר מרבו: **מתני'** [א]מי שיש לו בור לפנים מביתו של חבירו נכנס בשעה שדרך בני אדם נכנסין ויוצא בשעה שדרך בני אדם יוצאין ואינו מכניס בהמתו ומשקה מבורו אלא ממלא ומשקה מבחוץ וזה עושה לו פותחת וזה עושה לו פותחת: **גמ'** פותחת להיכא אמר ר' יוחנן [ב]שניהם לבור בשלמא בעל הבור בעי לאשתמורי מיא דבוריה אלא בעל הבית למה ליה א"ר אלעזר

משום

ומשני הא קא משמע לן למטה כלמעלה. דהני עשר אמות שהכרובים והארון עומדים בהן כמו העשרים שלמעלה מה העשרים כולן חלל ואין בהן דבר כך גם העשר וגוף הכרובים בנס היו עומדין כדלקמן ומקום הארון אינו מן המדה אלא בנס היה עומד וכנפי הכרובים שהן באויר לא חיילי דהא למטה דידהו ולמעלה דידהו יכולין למדוד עשרים ריקנות מכותל לפוני לכותל דרומי והכי משמע קרא ועשרים אמה קומתו כלומר כל השלשים אמות קומה אינן חשובים אלא כעשרים דמשפת כרובים ולמעלה שהם פנויין מכלום העשר כמו הכ': **ארון שעשה משה.** כשניתן בבית קדשי הקדשים שעשה שלמה שהוא כ' על כ' יש לו עשר אמות ריוח לכל רוח ורוח לימינו ולשמאלו הרי עשרים בלא ארון ולפניו כ' עד הדביר: **כרובים.** דשלמה: **בנס היו עומדין.** גופן: **כנף הכרוב האחד.** כנף האחד של כרוב וה' אמות כנף השני של אותו כרוב ולאו בכרוב שני קמיירי דהא כתיב בתרי' ועשר באמה הכרוב השני וגו'. ועשר אמות מקצות כנפיו עד קצות כנפיו מהכא לא מפקינן דבנס היה הגוף עומד בין שני הכנפים שמקצה האחד עד קצה השני לא היו כי אם עשר אמות וא"כ הגוף שבינתים היכן לא יתכן לומר דמהכא נפקא ליה דא"כ מאי האי דקפריך לקמן ודלמא ביתא מעילאי רווח וקושיות אחרות דלא שייכי הכא כלל אלא קרא הכי משמע ליה אם באת לחבר שני כנפי הכרוב זה בצד זה תמצא מקצות כנפיו עד קצות כנפיו עשר אמות ומיהו טפי מי' אמות הוו שהרי רוחב הגוף בין ב' הכנפים אלא מהכא (ב) פרכינן שרוחב בית קדשי הקדשים מצפון לדרום לא הי' אלא כ' אמה וב' הכרובי' היו כנפיהם כ' לבד הגופים דכתיב שתי הכנפים היו י' אמות וכתי' ויפרשו את כנפי הכרובים ותגע כנף האחד בקיר וכנף הכרוב השני נוגעת בקיר השני וכנפיהם אל תוך הבית נוגעות כנף אל כנף[ו] וא"כ אינהו גופייהו דכרובים היכא הוו קיימי. קס"ד שהכנפים בכרוב כידי האדם אחד מצד ימין ואחד מצד שמאל והגוף בינתים: **מתקיף לה אביי.** מי יימר דבנס היו עומדים דלמא גופן של כרובים בולטין ויוצאין מתחת כתרנגולים שהגוף כולו תחת כנפיו ולא בינתים שאין הרחקה והפרש בין הכנפים אלא מקורבים והגוף יוצא מתחת הכנפים ששני הכנפים יוצאים ממקום אחד באמצע הגב. וכן כל הנך קושיות דמקשו הנך אמוראי ואזלי אגוף הכרובים קיימי בר מהנך בתראי דגרס בהו ידייהו בהדיא ברב פפא ורב אשי כייפי ידייהו ומשלחפי ידייהו: **ודלמא זה שלא כנגד זה הוו קיימי.** הכרובים שהאחד עומד מצד הארון מזה סמוך לכותל והשני עומד מצד הארון מזה משוך רחוק מן הכותל קצת ונמצאת כנף האחד נוגעת אחרי כנף חבירו בין הכנף ולכותל נמצאו קצת כנף הכרוב המשוך מן הכותל לפני קצת כנף הכרוב הסמוך לכותל כשיעור עובי רוחב הגופין ואע"ג דלא הוו בולטין כתרנגולין נינהו אפ"ה לא תקשי מידי: **מתקיף לה רב אחא בר יעקב.** נהי נמי דלאו בולטין כתרנגולים נינהו וגם זה כנגד זה קיימי אפי' הכי לא תקשי מידי דדלמא באלכסונא היו עומדים הכרובים באלכסון הבית היו עומדים זה כנגד זה דאיכא טפי מכ' אמה כשיעור הגופים מקצות כנפי של זה לקצות כנפי של זה כגון שהכרוב שמימין הארון לא הי' פניו ממש כנגד ההיכל וגבו לכותל מערבי אלא מצדד אצדודי כנפיו החיצון כנגד דרומית מערבית נוגע לכותל בזוית וכנף שלו שמצד הארון פרוש בחצי הארון או חוצה לו דהיינו רחוק מן הכותל וכנף הכרוב הב' מתחלת שם וכנפו השנית נוגעת סמוך לדביר בקרן לפונית מזרחית כזה:

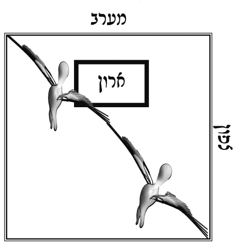

מתקיף לה רב הונא ברי' דרב יהושע. נהי נמי דזה כנגד זה קיימי ולא באלכסונא קיימי ואפילו הכי אין גופן עומד בנס דדלמא ביתא מעילאי רווח שהבנין הולך ומתקצר למעלה והרי רחב יותר מעשרים במקום שבולטין הכנפים מן הגופין והוי מקיר אל קיר כנגד כנפי הכרובים מקום נגיעתן בכתלים יותר מעשרים אמה ברוחב הגופין: **מיכף הוו כייפי ידייהו.** הכנפים עצמן כפופין הן כאדם שכופף ידו מעט והלכך ליכא אלא כ' אמה מקצה כנף האחד לקצה כנף השני: **ודלמא שלחופי הוו משלחפי ידייהו.** כנף על כנף כאדם שחובק את ידיו כדכתיב (בראשית מח) שכל את ידיו ומתרגמינן בתרגום ארץ ישראל שלחיפונון לידוהי כך פר"ח. ואי משום דכתיב וכנפיהם אל תוך הבית נוגעות כנף אל כנף היינו נמי כעין נוגעות דהוו זו כנגד זו: **ופניהם איש אל אחיו.** בשל משה כתיב: **ופניהם לבית.** בכרובים של שלמה כתיב בדברי הימים דכתיב והם עומדים על רגליהם ופניהם לבית[ז] (להיכל). ואינן כאותן של משה שהן על הכפורת ואלו על הקרקע ושל עץ שמן היו ומצופין זהב כדכתיב במלכים [מ"א ו]: **הכתיב ופניהם לבית.** ול"ש כרובים שעל הכפורת ול"ש שעל הקרקע ראויין היו ליעשות בענין אחד: **כאן בזמן שישראל עושין רצונו של מקום.** הם הופכים פניהם זה לזה דוגמת חבת זכר ונקבה האוהבים זה לזה סימן שהקב"ה אוהב את ישראל ומתחלה כך נעשו פנים אל פנים כדי שתשרה שכינה בישראל וישראל יעשו רצונו של מקום וכשאין עושין הופכין פניהם לבית על ידי נס: **דמצדדי אצדודי.** קצת לבית וקצת זה לזה כאדם שמדבר אל חבירו והופך ראשו קצת לצד אחר. והכא ליכא לתרוצי כדלעיל כאן בזמן שישראל עושין כו' דכיון דעיקר עשיית כרובין פניהם לבית לא היה להם לעשותו לסימן שאין ישראל עושין רצונו של מקום: **מעשה צעצועים.** פסוק הוא בכרובים בדברי הימים והוא לשון [ח]צעצעים כלומר תינוקות כדאמרינן (סוכה דף ה:) מאי כרוב כרביא ילד כלומר כתינוקות הנפטרין מרבותיהם והיינו דמצדדי אצדודי דאמרן לעיל: **מתני' מי שיש לו בור כו'.** ע"י חלוקה או שלקחו מבעה"ב ולקח גם הדרך: **בשעה שבני אדם יוצאין.** ביום שעל מנת כן חלקו ולא שיטריחוהו בלילות לעמוד ממטתו ולפתוח לו: **ואינו מכניס.** דרך ביתו של זה דאין זה צורך הבור: **זה עושה לו פותחת.** שלא יגנוב בעה"ב ממי הבור ובעה"ב עושה לו פותחת אחרת באותו פתח עצמו הפתוח לבור כדי שלא יוכל זה לשאוב מבורו בלא בעה"ב ולא יבא לעולם בביתו של בעל הבית אלא אם כן ישנו לבעל הבית בביתו. ומשום חשד אשתו תקנו כן כדמפרש בגמרא [ע"ב]: **גמ' פותחת.** שעושה בעל הבית להיכא:

משום

מתקיף לה אביי ודלמא בולטין כתרנגולין. ואם תאמר אכתי בנס היו עומדים דעשרים בעשרים היכי יתיב וי"ל מ"מ פריך אביי שהגוף לא היה עומד בנס: **דמצדדי אצדודי.** לא ה"מ למימר כאן בזמן שישראל עושין רצונו של מקום דמסתמא העמידום תחלה לפי מה שהיו עושין רצונו של מקום:

נותן

א) יומא כא. ע"ש מגילה י: ע"ש, ב) [ביומא ובמגילה ליתא], ג) [מגילה ד ע"ש], ד) [לעיל נח:], ה) [עי' תוס' חולין נב. ד"ה כרוך], ו) [מ"א ו], ז) רש"ל מ"ז, ח) גי' יעב"ץ צאצאים וכ"ה בדפו"י,

תורה אור השלם

1 וְחָמֵשׁ אַמּוֹת כְּנַף הַכְּרוּב הָאֶחָת וְחָמֵשׁ אַמּוֹת כְּנַף הַכְּרוּב הַשֵּׁנִית עֶשֶׂר אַמּוֹת מִקְצוֹת כְּנָפָיו וְעַד קְצוֹת כְּנָפָיו: מלכים א ו כד

2 כַּנְפֵי הַכְּרוּבִים הָאֵלֶּה פֹּרְשִׂים אַמּוֹת עֶשְׂרִים וְהֵם עֹמְדִים עַל רַגְלֵיהֶם וּפְנֵיהֶם לַבָּיִת: דברי הימים ב ג יג

3 וְהָיוּ הַכְּרֻבִים פֹּרְשֵׂי כְנָפַיִם לְמַעְלָה סֹכְכִים בְּכַנְפֵיהֶם עַל הַכַּפֹּרֶת וּפְנֵיהֶם אִישׁ אֶל אָחִיו אֶל הַכַּפֹּרֶת יִהְיוּ פְּנֵי הַכְּרֻבִים: שמות כה כ

4 וַיַּעַשׂ בְּבֵית קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים כְּרוּבִים שְׁנַיִם מַעֲשֵׂה צַעֲצֻעִים וַיְצַפּוּ אֹתָם זָהָב: דברי הימים ב ג י

הגהות הב"ח

(א) גמ' משלחפי ידייהו כיצד הן: (ב) רשב"ם ד"ה כנף הכרוב וכו' אלא מהכא ילפינן שרוחב:

מוסף רש"י

מקום ארון וכרובים אינו מן המדה. אינו תופס למעט ממדת החלל של בית כלום (יומא כא.) אינו אוחז למעט מדת קרקע לכל צדדיו כלום (מגילה י:). **יש לו ריוח עשר אמות לכל רוח.** כשניתן באמצע בית הכפורת, והרי כל החלל לא היה אלא כ' על כ' שנאמר (מלכים א ו) ולפני הדביר עשרים אמה אורך ועשרים אמה רוחב, נמצא שאין מקום הארון ממעט כלום (יומא כא. וכעי"ז מגילה שם). **ביתא מעילאי רווח.** שבתיהם של חומות אבנים היו והחומה מלמטה היא רחבה והולכת ומתקצרת החומה למעלה כדי שיתקיים הרבה (לעיל צח:).

רבינו גרשום

וקומת הכרוב הוי י' אמות: לפני הדביר מבפני' של אמה טרקסין. וזהו לפני לפנים וההיכל חוצה לו מן הדביר: מה למעלה. מן הגובה מן הכרובים ולמעלה לא משמש כלום כי אם שכינה כדכתיב ודברתי אתך מעל הכפורת מבין שני הכרובים וגו' ונועדתי לך שם: אף למטה. מראש הכרובים ועד קרקעיתו של דביר אין משמש כלום ואין תופשין כלום בבית: דאמר ר' לוי וכו'. דארון בנס היה עומד והכי נמי כרובים בנס הוו קיימי: יש לו י' אמה לכל רוח. והארון גופי' היכא הוה קאי והא לא מחזיק הדביר אלא כ' אמה אלא ש"מ בנס הוה קאי: עשר אמות מקצות כנפיו ועד קצות כנפיו. וכן לכרוב אחר ומשמע ליה עכשיו שהיו הכרובים כנף של זה בצד כנף של זה ובין כנפיהם לחודייהו ממלאין את הדביר מכותל הדביר ועד כותל אחר דהיינו כ' אמה והדביר

סו א ב מיי' פ"ו מהל' שכנים הל' יג טוש"ע ח"מ סי' קסט סעיף א:

רבינו גרשום (המשך)

היה מחזיק כ' אמה אורך ותו לא נמצא שבכנפיהן היו ממלאין הדביר. ואינהו הכרובים גופייהו היכא הוו קיימי אלא ש"מ בנס היו עומדין: ודלמא בולטין. היו גופן של כרובין כתרנגולין שבכנפיהן נוגעין מאחורי גביהן אחת אל אחת ובגופן של כרובים היו בולטין כתרנגולין מלמטה ומהא ליכא למישמע מיני' דבנס היו עומדין: ודלמא זה שלא כנגד זה הוו קיימי. כלומר פניהם איש אל אחיו אבל זה [שלא] בצד זה שכנפיו של א' היו למעלה מכנפי חבירו כדי שיהא מקום לגופין: ודלמא באלכסונא הוו קיימי. שאחד מנמיך כנפיו שבצד כותל זה למטה והשני מגביה כנפיו שבצד כותל השני למעלה לצד התקרה שעכשיו יכולין לעמוד יפה בלא נס שבאלכסון הכותל יש בו יותר מברחבו: ודלמא ביתא מעילאי רווח. שהיה הבית במקום הכרובים מרויח יותר ממה שהוא מלמטה שמלמטה היה רחבו כ' אמה ומלמעלה [היה יותר] כשיעור שהיו הגופין עומדין ולא בנס: ודלמא מיכף הוו כייפי. כנפיהן סמוך לכותל הדביר שהיו כנפיהן כ' אמה ובסיום הכנפים היו כופפין הכנפים כשיעור העמדת הגוף דבשיעור כפיפת כנפים יכולין לעמוד הגופים אעפ"כ כנפיהן מחזיקות כ' ולא בנס היו עומדין: ודלמא שלחופי הוו משלחפי ידיהן. כנפיהן שבאמצע היה כנף זה יוצא לפני כנף של זה והיו קצת הכנפים זה כנגד זה משוכין זה לפני כנף של זה כשיעור שהיו הגופין יכולין לעמוד ולא בנס היו עומדין אלא ליכא למישמע מינה אם היו עומדין בנס אם לאו: בזמן שעושין רצונו של מקום. היו פונין זה אל זה פניהם איש [אל אחיו]. כלומר כשהקב"ה מתאהב על ידן אוהבם כאח: דמצדדי אצדודי. שהיו פונים זה לזה ולא כל כך כי אם כתלמיד הנפטר מרבו שחוזר לאחוריו ומסתכל ולא מסתכלו כל כך: מעשה צעצועים כמו צאצאים (ישעיה כב) כלומר שדומין פניהן לנערים שלהכי נקרא שמו כרוב כלומר כרביא כילד: **פים'** מי שיש לו בור לפנים וכו'. כגון שהיו שותפין או יורשין שחלקו ונטל אחד הבור והאחד הבית אין לו רשות לבעל הבור ליכנס לביתו בכל שעה שרוצה אלא נכנס ויוצא ביום בשעה וכו'. אלא ממלא. כליו מן הבור ומשקה אותה מבחוץ: אלא בעל הבית למה ליה. פותחת לבורו של זה כלומר למה צריך ליה: אמר ר' אלעזר משום חשדא ומשום